

«ΟΙ ΑΡΧΙΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΕΣ- 1 -ΤΗΣ ΝΥΡΕΜΒΕΡΓΗΣ»...
Critic's Point

Ρίχαρντ Βάγκνερ:
«Οἱ Ἀρχιτραγουδιστὲς τῆς Νυρεμβέργης»,
δημόσια ἑλληνικὴ «πρώτη» μετὰ 148 χρόνια!

34/2014.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΣΤΗ ΑΝΑΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΟΥΣ ἀπὸ τῆ «Μετροπόλιταν» Νέας Ὑόρκης, 5 ὥρες καὶ 55', διάρκεσαν οἱ «Ἀρχιτραγουδιστὲς τῆς Νυρεμβέργης» [*Die Meistersinger von Nürnberg*, ὄπερα, 3 πράξεις, κείμε. τοῦ συνθέτου, παγκόσμια «πρώτη»: Μόναχο, Ἐθνικὸ Θέατρο, 21 Μαΐου 1868] τοῦ ΡΙΧΑΡΝΤ ΒΑΓΚΝΕΡ [Wagner, Richard, γ. Λειψία, 22.5.1813-θ. Βενετία, 13.2.1883]. Διάρκειες: α' πράξεως: 1 ὥρα· β' πράξεως: 1 ὥρα καὶ 20'· γ' πράξεως: 2 ὥρες. Σύνολο μουσικῆς: περίπου 4 ὥρες καὶ 20'. Διάρκεια τῶν δύο κατὰ παράδοση μακροσκελῶν ἀλλὰ πάντα ἀπολαυστικὰ διδακτικότητων διαλειμμάτων τῆς «Μέτ», μὲ συνεντεύξεις συντελεστῶν τῆς διδασκαλίας, ξεναγήσεις στὰ παρασκήνια κ.λ.π., 1 ὥρα καὶ 35'. Καὶ ὡς συνήθως μὲ τὸ Βάγκνερ, ὅταν τὸ ἔργο τελείωσε, νομίζαμε ὅτι πέρασαν μόνο 5'!

Νὰ πῶς 148 ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὴν παγκόσμιο «πρώτη», ἀξιώθηκεν ἐπὶ τέλος νὰ δεῖ τὴν πρώτη **δημοσία** παρουσίαση τοῦ ἀριστουργήματος, ἡ παμπάλαιθεν κουρελοῦ Ψωροκώσταινα τοῦ Πειναλέοντος καὶ τῆς Ἀνεργίτσας (προφητικότετε Μπόστ!), σήμερα τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἀποπνικτικὰ δύσοσμος ἀπὸ τὸ συβαριτισμὸ καὶ τὴν ἀπαιδευσία τῶν ἐρασιτεχνῶν πολιτιστικῶν καὶ πολιτικῶν ταγῶν τῆς. Μία φορὰ μόνον, ἀπὸ τὰ μισὰ τῆς β' πράξεως, παρακολούθησα τυχαῖα μιὰ λαθραία, πές, μετάδοση τῶν «Ἀρχιτραγουδιστῶν» ἀπὸ τὴν Τηλεόραση τῆς Βουλῆς πού τὰ ωραιότερα προγράμματά τῆς εἶναι ...ἐντελῶς ἄσχετα μὲ τὸν προορισμὸ τῆς: ὅταν τὸν ἐκπληροῖ, μεταδίδοντας βλακωδέστατες

συνεδριάσεις, τὴν κλείνω ἑξαλλος: μισῶ τὴν ἀγράμματη μικρόνια γενικῶς—πόσο μᾶλλον ὅταν ρυθμίζει τὸ κατάμαυρο πεπρωμένο μου.

Πίσω στοὺς «Ἀρχιτραγουδιστές»: εἶναι ἡ μόνη κωμικὴ ὄπερα τοῦ Βάγκνερ (καίτοι ὁ ἴδιος δὲν τὴν ἀποκάλεσε ποτὲ ἔτσι), μὲ ἐξαίρεση τὴ νεανικὴ *Das Leibesverbot* (ἑλλ. *Ἡ ἀπαγόρευση τοῦ ἔρωτα*), δίπρακτη κωμικὴ ὄπερα πάνω στὸ σαιξπηρικό *Measure for Measure* (ἑλλ. *Μὲ τὸ ἴδιο μέτρο, ἂν δὲ λαθεύω*), γραμμὲν τὸ 1834, ὅταν ὁ Βάγκνερ ἦταν 21 ἐτῶν [παγκόσμια «πρώτη»: Μαγδεβούργο 29.3.1836, ἀρχιμουσικός ὁ συνθέτης], πού μόλις τὸν 21ο αἰῶνα ἄρχισε νὰ παίζεται: κατὰ τὸν 20ὸν αἰ. ἀναφέρονται μόνο δύο διδασκαλίες (Πανεπιστήμιο Λονδίνου, 16.2.1965 καὶ Β. Ἀμερικὴ, ἄγνωστο πού, 1983 μὲ τὸ Sawallisch) καὶ δύο δισκογραφήματα. Ἐπιμένω στὴ σαιξπηρικὴν ἀναδρομὴν, ἐπειδὴ οἱ βαγκνέριοι «Ἀρχιτραγουδιστές», μοῦ δημιούργησαν ἄμεσα σαιξπήριους συνειρμούς, ἰδίως στὴ β' Πράξη, ὅπου τὸ σοκάκι τῆς Νυρεμβέργης ὅπου τὸ σπίτι-ἐργαστήριό τοῦ ἀρχιτραγουδιστῆ-ὑποδηματοποιοῦ Χάνς Ζάκς (1494–1576, ἱστορικοῦ προσώπου), καὶ τὸ ἐνδιαίτημα τῆς Εὐίας Πόγκνερ, λὲς καὶ περιβάλλονται ἀπὸ τὸ μαγικὸ δάσος τῶν Ἀθηνῶν (Ὀνειρο Καλοκαιρινῆς Νύχτας) ἢ τὸ δάσος τοῦ Γουϊνδσορ (*Εὐθυμίες Παντρεμένες τοῦ Γουϊνδσορ*) πού 25 χρόνια μετὰ τοὺς «Ἀρχιτραγουδιστές» θὰ ζωντάνευαν μὲ μάγια σαξπηρικότατα. οἱ Μπόϊτο (Λιμπρετίστας) καὶ Βέρντι (συνθέτης) στὸν ἀθάνατο Φάλσταφ. («πρώτη: Σκάλα Μιλάνου, 9.2.1893). Καὶ μήπως οἱ «Ἀρχιτραγουδιστές», δὲν σηματοδοτοῦν κοινωνικὸ «προβιβασμό» τῶν ἐρασιτεχνῶν πού στὸ σαιξπηρικό «Ὀνειρο» παρουσιάζουν τὸ *Θίσβη καὶ Πύραμος*, ἔργο μέσα στὸ ἔργο;

Παρὰ τίς μόνες ἴσως κάπως αἰσθητὲς σὲ ὅλη τὴ βαγκνέριο δημιουργία, ἀλλὰ πάντα ἀκαταμάχητης μουσικῆς σαγήνης μακρηγορίες (α' πράξη καὶ, κυρίως γ' πράξη), τὸ ἔργο χαρακτηρίζει κατὰ βάθος μιὰ ὀλοφάνερη σὲ ἐπαΐοντες «ἐλαφράδα» μὲ τὴν ὠραιότερη ἔννοια τῆς λέξεως καί, ἐπαναλαμβάνω, μαγεία: δὲν τίς μειώνουν οἱ περὶ τέχνης θεωρίες τοῦ ἀνοιχτόμυαλου καὶ μελλοντοστρεφοῦς Χάνς Ζάκς οὔτε πολὺ περισσότερο ἐκεῖνες τοῦ ὑπερσυντηρητικοῦ, τυπολάτρου. Ἀρχιτραγουδιστοῦ-δημοτικοῦ ὑπαλλήλου Σίξτου Μπέκμεσσερ, (μὲ τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι ὁ Βάγκνερ σατιρίζει τὸν ὠρμισμένον ἀντίπαλο τοῦ βαγκνερισμοῦ κριτικὸ Ἐδουάρδο Χάνσλικ [Eduard Hanslick, 1825–1904]). Μοναδικὸ «βάρος» στὸ ἔργο, ἡ καταληκτικὴ ρητορεία τοῦ περι *Ἀγίας Γερμανικῆς Αὐτοκρα-*

τορίας και Αγίας Γερμανικής Τέχνης, εμφανώς άσχετες με το υπόλοιπο λιμπρέττο, ίσως όχι τόσο όμως, για όσους ξέρουν ιστορία. και με τις περιβόητες ναζιστικές εορτές της Νυρεμβέργης (1927, 1929, 1933-38). Η διδασκαλία του έργου (βλ. κατωτέρω), παρουσίασε μια Νυρεμβέργη ανακουφιστικά άλλη από την πόλη-σύμβολο και σφηκοφωλιά του ναζισμού.

Το ίδιο έργο, πέρα από την πασίγνωστη και δημοφιλέστατη εισαγωγή του, παράθεμα αρκετών εξαγγελτικών μοτίβων κυκλοφορούντων ανά την παρτιτούρα, βρίθει σελίδων ύψιστης εύρηματικής που υπηρετούν το μουσικοδραματικά κείμενο, αποτελώντας ταυτόχρονα άξεπέραστα μαθήματα συνθέσεως! Προσωπικά θεωρώ το ανεπανάληπτο πρελούντιο της γ' πράξεως, μια από τις πιο αποπνευματωμένες σελίδες στην ιστορία της μουσικής. Ωστόσο το έργο βρίθει από σελίδες υπέροχες όπως το παγανιστικής χροιάς χορωδιακό των μαθητευομένων για τη γιορτή του Άη Γιαννιού (β' πράξη 1η σκηνή), ή «μύηση» του τενόρου Βάλτερ φόν Στόλτσινγκ, στην τέχνη των Αρχιτραγουδιστών από το μαθητευόμενο Ντάβιντ (α' πράξη, 2η σκηνή), ή στιχομυθία της Εύας Πόγκνερ με τον τρυφερότατο πατέρα της που τραγουδά ενδιαμέσως μιαν ωραιότατη άρια (β' πράξη, σκηνή 2η), ή υπέροχη άρια-μονόλογος του χήρου και μοναχικού Χάινς Ζάκς, αναμφίλεκτα του συγκινητικότερου ήρωα του έργου (β' πράξη, 3η σκηνή), κάπως λιγότερο ίσως έλκυστικός ο έκτενης μονόλογος του Βάλτερ (β' Πράξη, σκηνή 5), ή έκτενέστατη στιχομυθία Ζάκς και Μπέκμεσσερ που καταλήγει στην απολαυστικά κωμική σερενάτα του προς την Εύα, και η τελική (β' πράξη, σκηνή 7η), από τις συναρπαστικότερες σκηνές πληθών όλου του λυρικού θεάτρου. Τέλος, στην γ' πράξη μας γοητεύουν ο δεύτερος μονόλογος (σκηνή 1η) του Ζάκς για την ανθρώπινη παραφροσύνη (*Wahn! Wahn! Überall Wahn!*= Τρέλλα! Τρέλλα! Παντού Τρέλλα!), μετά τον απολαυστικά σαιξπήρειο διάλογό του με το μαθητευομένο του Ντάβιντ και, αναμενόμενα, το αξιοθρήνητα τραγούδι του Μπέκμεσσερ στο διαγωνισμό και πάνω από όλα το υπέροχο «*Morgenlich leuchtend im rosigen Schein*» (Λάμποντας μες στη ροδαυγή...), το τραγούδι με το οποίο ο φόν Στόλτσινγκ ανακηρύσσεται νικητής στο διαγωνισμό και κερδίζει την αγαπημένη του Εύα. Τι μουσικοδραματικός Πακτωλός!

Λυτρωτικά παραδοσιακή ή σκηνοθεσία του Βιεννέζου Otto Schenk

(γ.1930), αλλά προσεγμένη και βασανισμένη ως την τελευταία της λεπτομέρεια, ώστε το έργο να κυλά σαν κάτι αυτονόητα φυσικό, πρωτανεβάστηκε στη «Μέτ» το 1993 και εξακολοθεί να παίζεται και να ενθουσιάζει μετά από 31 χρόνια, τα ιστορικώς πιστότατα και με απέριπτη χάρη κοστούμια του Rolf Langenfaß και οι φωτισμοί του Gil Wechsler ιδεώδεις, ιδίως στις διαβαθμίσεις νυχτερινού ημίφωτος, χαμηλών φωτισμών και, στο βάθος, ομίχλης. Άριστα στον Matthew Diamond (τηλεσηκηνοθεσία). Αρχιμουσικός ο ίδιος του 1993, ο πολὺς Τζαίμς Λεβάνιν [James Levine, γ. 1943] πού συνέδεσε το όνομά του με τή «Μέτ»: ἐδῶ ἄρχισε με τὸ χειρότερο δυνατὸ τρόπο, παραμορφώνοντας τελείως τὴν εἰσαγωγή: ἀκούγαμε μόνον τις...μεσαιῆς νότες ἀπὸ τις συγχορδίες της. Ἐλάχιστα εὖροη, θύμιζε...στραβοχυμένο κρύο λουκουμά. Εὐτυχῶς, λίγο μετὰ τὸ ἐναρκτήριο χορωδιακὸ ξαναβρῆκε καὶ κράτησε μέχρι τέλους τὸν γνώριμο θαυμάσιον ἑαυτό του.

Δυστυχῶς τὸ πάμπτωχο Α4 μετὰ τὴν ὑπόθεση καὶ τὴ διανομὴ τοῦ ἔργου, παρέλειπε τὸ διευθυντὴ χορωδίας πού ματαίως ἀναζητήσαμε καὶ στὸ Διαδίκτυο, γιὰ νὰ τὸν ἀποθεώσουμε ὅπως ἄξιζε: χορωδία ἠχητικὰ μαλακὴ καὶ πλούσια σὰ ζυμᾶρι μετὰ καίριες ἐναλλαγές ἠχοχρωμάτων ἀναλόγως τοῦ κειμένου καὶ, κυρίως καθαρὸτατὴ λεκτικὴν ἄριωση. Οἱ ἐρμηνευτὲς κατὰ σειρὰν ἐμφάνιστες: ἐμφανιστικὰ οὐδέτερη, σχεδὸν ἄσχημη Εὐα, ἡ πανύψηλη ὑψίφωνος Karen Cargill, ἀνέδειξε πρωταγωνιστικὴν ἐπάρκεια καὶ βαγκνερικὸτατα φωνητικὰ προσόντα ἰδίως σὲ πιανισσίσими ψηλότερων περιοχῶν. Δροσερὴ, φωτεινὴ φωνὴ (προσέχθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη νότα), καὶ πηγαιὰ ἠθοποιΐα χαρακτηρίζαν τὴ βᾶγια της Μαγδαληνὴ ἢ Λένα, μεσόφωνο Karen Cargill. Ἄριστα παίρνει φωνητικὰ καὶ μουσικὰ μόνον ὁ Βάλτερ φὸν Στόλτσινγκ τοῦ τενόρου Johann Botha, πού κάλυψε ἀξιοπρεπῶς τὸ ρόλο, ἀλλὰ μᾶς ἀπώθησε ἐμφανιστικὰ: τετράπαχος μπουλοῦκος μετὰ μαλλί ὡς τὸ σβέρκο καὶ γενάκι πάνω ἀπὸ παχὺ προγοῦλι, μετὰ φανταχτερὴ βαθυκύανη καὶ χρυσοκέντητη ἰταλίζουσα ἀναγεννησιακὴ περιβολή. Ἀντίθετα μετὰ τὸ γοητευτικὸ Ντάβιντ, μαθητευόμενο τοῦ Ζάκς καὶ ἀγαπημένο τῆς Λένα, Paul Appleby, μοναδικὸ στὴν ἄρια τῆς οἶονεὶ «μυήσεως τοῦ Βάλτερ. Μᾶς κατέκτησαν ὀλοκληρωτικὰ: 1) ὁ μπασοβαρύτονος (ἐδῶ μᾶλλον λυρικὸς βαρύτονος) Michael Volle, ἰδανικὸς Χάνς Ζάκς: δύσκολα ἀπαντᾶ φωνὴ πιὸ ἠδύμολπη, ὠραιότερη ἐκφορὰ βαγκνέριου ὕφους, παράστημα καὶ θωριά,

«ΟΙ ΑΡΧΙΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΕΣ-5-ΤΗΣ ΝΥΡΕΜΒΕΡΓΗΣ»...

καί, ύποκριτικά, εϋρύτερο φάσμα διαθέσεων πού κρύβει τὸ δράμα μιᾶς μοναξιᾶς λόγω πρόωρης χηρείας μὲ εϋστοχον αὐτοσαρκασμό, ἀρκούμενος στὸ σεβασμὸ καὶ στὴν ἀποδοχὴ τῆς κοινωνίας. 2) Ὁ Johann Martin Kränzle (Σίξτους Μπέκμεσσερ), κωμικότατος ἀλλ' ὄχι buffo, μὲ τὶς καλομελετημένα αἰχμηρὲς καὶ «ἀδέξιες» ἀλλ' ὄχι γκροτέσκα φάλτσες ψηλὲς νότες του. 3) Ὁ βαθύφωνος Hans-Peter König, φωτεινότατος σὲ τραγούδι, ἀρχοντιὰ καὶ πραότητα (Φάϊτ Πόγκνερ, πατέρας Εὐας) καὶ 4) τελευταῖος ἀλλ' ὄχι ἔσχατος ὁ μπασοβαρύτονος ὡς Νυχτοφύλακας, «μικρὸς» ἀλλὰ ἄκρως καίριος ρόλος ἀφοῦ κλείνει μὲ ἰδεώδη θεατρικότητα τὴ β' πράξη. (Αἶθουσα ΧΔΛ, 13.12.2014).
